УДК: 001. 8: 316. 42 (477) «20»

Володимир Бех
проф., д. филос.н.
перший проректор КНПУ ім. М.Драгоманова
Юлія Бех
докторант кафедри філософії та філософії освіти
КНПУ ім. М.Драгоманова

СУПЕРЕЧНОСТІ У МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

У статті аналізуються суперечності методології дослідження перспектив розвитку України. Соціальний організм розглядається як філософська ідея та об'єктивна реальність, а також здійснюється пошук філософсько-методологічних засобів оптимізації суспільного життя.

Ключові слова: *соціальний організм, знання, оптимізація суспільного життя.*

Історія розвитку людської думки переконливо свідчить про те, що кінець минулого і початок майбутнього століття, як правило, знаменується тим, що на передній край теорії пізнання висувається чергова вузлова проблема суспільного розвитку. Сучасна криза переконливо показує, що такою проблемою на стику XX і XXI століть є оптимізація нашого життя в планетарному масштабі.

Процес актуалізації проблеми фундаментальної раціоналізації суспільного життя спостерігається давно і в ній можна виділити, як мінімум, три етапи: перший - пов'язаний з обґрунтуванням примата ролі особистості в історії і земного походження суспільства і держави (епоха Відродження); другий - пов'язаний зі становленням соціальної доктрини марксизму, що розкриває суть суспільного життя на основі примата матеріального над духовним при зростанні творчої ролі народних мас як суб'єкта соціальної дії (кінець XVIII - кінець 80-х років XX сторіччя); нарешті, третій - пов'язаний з пошуком "філософської єдності" серед безлічі відносно самостійних і взаємовиключних способів пояснення ліній розвитку соціального світу - теологічного, матеріалістичного, технократичного, феноменологічного, екзистенціального й інших (з середини XX сторіччя).

І завжди у цих випадках перед дослідниками гостро поставала проблема обґрунтування нового алгоритму організації наукового пошуку, оскільки методологія, як інструмент філософського, соціологічного, політичного або будь-якого іншого дослідження, представляє собою систему принципів та способів організації і побудови теоретичної і

практичної діяльності, а також вчення про таку систему. Це загальновідомий факт. Проблема тут полягає лише в тому, що на кінець XX століття існуючи методології пізнання соціального світу майже вичерпали себе, як на Сході, так і на Заході, і не здатні були попередити світову спільноту про наближення тотальної кризи соціального світу, а сьогодні вони не спроможні відтворити троекторію трансформації соціальних систем.

У той же час склалося так, що на практиці реалізуються два протилежні методологічні підходи до організації соціальних досліджень. Один з них полягає в тому, що в галузь суспільствознавства активно запроваджується синергетика, як принципово новий метод дослідження соціальних явищ. Її прихильники вбачають переваги синергетики в тому, що вона розкриває механізми самоорганізації та саморозгортання соціальних систем. Звісно, що на певному етапі такий метод забезпечує виробництво нових наукових продуктів і це треба вважати позитивним здобутком методологічного знання, як вчення про організацію теоретичного аналізу проблем сучасного світу.

В спину їм "дихають" прихильники постмодернізму та етнометодологи. Етнометодологи, наприклад, вважають за доцільне взагалі не розглядати проблему методів дослідження. Для них те, що безпосередньо спостерігається, являє собою зусилля людей по створенню загального смислу соціальної реальності. Субстанція цієї реальності розглядається як щось менш цікаве, ніж засоби, завдяки яким створюється образ того, що існує "поза". Хоча ця позиція молода і має неясно сформульовані принципи, які позначають, як співтовариство діючих осіб активно сприяє домовленості про загальні образи реальності. Тим не менш, участь етнометодології розглядається як потенційно революційне явище для соціологічного теоретизування. Ми судимо про це, виходячи з матеріалів і документів XII і XIII світових конгресів соціологів.

Протистоїть цьому підходу у методології соціального пізнання інший алгоритм вивчення соціального світу. Сутність якого полягає у тому, що проблема методу пізнання відходить на другий план, а увага дослідників концентрується на центральній, на їх думку, проблемі сучасності. У свій час таку системоутворюючу роль у науці відіграла проблема так званого "вічного двигуна". Звісно, що вона не була вирішена, але у ході її теоретичного дослідження було зроблено багато таких знахідок, що суттєво просунули світову спільноту по шляху загальноеволюційного розвитку.

Сьогодні, здається нам, що у суспільствознавстві на перший план виходить проблема дослідження майбутнього суспільства. Для того, щоб переконатись в цьому достатньо звернутись до праць Д.Белла – "Грядущее постиндустриальное общество", У.Бека – "Общество риска: На пути к другому модерну", І.Валлерстайна – "Конец знакомого мира", Е.Гідденса – "Устроение общества: очерк теории структурации", Дж.К.Гелбрейта – "Новое индустриальное общество", О.Зінов'єва – "На пути к сверхобществу", В.Ляха – «Постіндустріальне суспільство як нова парадигма соціального розвитку: проблеми і перспективи», Й.Масуди – «Комп'ютопія", Т.Парсонса – "Система современных обществ", Л.Мельника - "Социально-экономические проблемы информационного общества", В.І.Франчука "Основы современной теории обществ» [Див.: 1-3; 8;10-12; 14-23] та ін.

Отже, оптимізація суспільного життя розглядається стосовно її провідного природного утворення – країни. Остання аналізується як система матеріальних і духовних процесів, для цілісної характеристики якої дослідники застосовують термін "соціальний", "духовний" чи "суспільний" організм. З цією ж проблемою ми маємо справу й у випадку, коли для її пояснення застосовуються системний, органічний, надорганічний, суперорганічний чи організмічний підходи.

Ми вбачаємо певну перспективу у застосуванні до вивчення сучасного суспільства саме організмічну методологічну призму, оскільки сучасні країни переходять під тиском глобалізації до створення континентальних соціальних структур. Тому далеко не випадково, що під час святкування 250 – річчя Московського державного університету імені М.Ломоносова, на соціологічному факультеті у якості центральної методологічної проблеми обговорювалась ідея організмічного устрою соціального світу та її евристичні можливості для теорії соціального пізнання.

Тож, не заперечуючи плідність синергетичної парадигми, постмодерністських та інших підходів до вивчення соціальних явищ, перевагу ми віддаємо саме другому алгоритму організації суспільного пізнання, залишаючи за собою право: по-перше, використовувати будь-які методи, що плідно працюють на виявлення законів та закономірностей соціального світу. Звісно, що ми тут не звертаємось до теологічного світосприйняття в силу специфіки його змісту і не впадаємо у крайній релятивізм. По-друге, створювати принципово нові методологічні процедури, якщо цього потребує проблемна ситуація над якою працює дослідник.

Пояснимо чому ми є прихильниками того, щоб розглядати організмічну ідею у якості потужного і провідного на даний час методологічного засобу організації дослідження соціального світу. По-перше, вона, організмічна ідея, інтегрує соціологічні теорії минулого з ідеєю ноосфери В.Вернадського. Зміст і форма у даному випадку знаходять один одного. По-друге, соціальні системи розглядаються тут як форми специфічного енергоінформаційного життя, що виводить наші пошуки у Космос. По-третє, ми приступаємо до вивчення унікального явища планетарного походження – безсуб'єктної форми існування зверхколективних структур та безособистністних форм соціальної суб'єктивності – продуктів життєдіяльності розумної живої речовини, що має підняти завісу над таємницею існування інопланетних цивілізацій і сприяти пошуку форм спілкування з ними [Див.: 7] .

Одночасно, це означає, що у філософії і суспільній науці для вирішення проблеми оптимізації соціального життя планетарного людства спочатку необхідно пояснити декілька основних її аспектів, а саме: по-перше, треба розкрити філософську ідею-зміст, сконцентровану в понятті "соціальний організм", показавши її як сутність, зміст і форму соціального життя: по-друге, треба представити соціальний організм як об'єктивну реальність з відповідними морфологічними і функціональними характеристиками; нарешті, по-третє, треба розглянути соціальне явище як оригінальний об'єкт теорії пізнання, для освоєння якого потрібно спеціальний філософсько-методологічний інструментарій. Дані аспекти цієї проблеми розглянуті нами у цілій низці робіт [4;5;6]. Тож, тут є сенс викласти лише її провідні елементи.

Соціальний організм як філософська ідея

Ідея організмічного втілення життя людини має багатовікову історію. Перші згадування про суспільний організм як форми існування людини відносяться, як відомо, ще до давньоіндійських Вед (близько 3,5 тис. років) і ранньої Римської історії (близько 2,5 тис. років). У більш пізніший час дана ідея був підтримана Платоном, Аристотелем, Гоббсом, Контом, Спенсером, Марксом, Енгельсом, Леніном, Дюркгеймом і багатьма іншими філософами. У світовій соціології склався цілий напрямок, що одержав назву організмічна школа. Із сучасних вчених її підтримують академіки М.М.Моісєєв, А.В.Аганбегян, Р.Ф.Абдєєв, багато вітчизняних дослідників, наприклад, В.П.Андрущенко, В.І. Воловик, М.І.Михальченко, В.Ф.Шаповалів та інші.

Наш аналіз показує, що ІДЕЯ СОЦІАЛЬНОГО ОРГАНІЗМУ виникла для відображення в логічній формі специфічного планетарного явища, а саме саморозгортання соціального життя, чи розумної живої речовини, що співіснує поряд зі звичним нам белково-нуклеїновим життям або простою живою речовиною.

Звідси виникає завзяте прагнення дослідників, використовуючи метод аналогій, накласти закономірності живого виду планетарної речовини на розумну живу речовину. Саме з цієї причини історія її саморозгортання тісно переплітається з поняттям "фізичний організм". Даний зв'язок може бути представлений в такому виді: у Платона він є метафорою, в Аристотеля - аналогією, у Спенсера - паралелізмом, у Лілієнфельда - абсолютною тотожністю. Нині ж ми констатуємо її як відносно самостійне явище, предмет особливого науково-філософського аналізу.

Тому суть проблеми полягає в тому, щоб дану ідею перетворити у філософську концепцію саморозгортання соціальної реальності як щодо самостійного геологічного процесу. Генетично соціальна дійсність випливає з розвитку біосфери, має унікальне самостійне буття в ноосфері і закономірно переходить у електромагнітосферу як елемент уже космічного середовища. Це спосіб, яким перед нами розгортається явище ноокосмогенеза, що включає в себе три рівні: Преджиття, Життя і Зверхжиття.

Таким чином, сучасна криза суспільного розвитку впритул наближає нас до того, щоб розкрити думку В.І.Вернадського про те, що в різних областях і на різних рівнях ієрархічної організації Всесвіту, використовуючи різні типи матеріально-енергетичних потоків, існують надзвичайно різноманітні форми живої речовини, засновані на різній полевій формі. Це означає, що в умовах нашої планети існує специфічна форма розумної живої речовини з електромагнітним видовим полем. Дана гіпотеза хоча і дискусійна, однак вона не суперечить відомим функціональним визначенням життя, що раніше формулювалися А.М.Колмогоровим і О.О.Ляпуновим.

Наступним кроком у гносеологічному аналізі енергоінформаційної форми життя, після визначення її сутності, є встановлення її специфічного змісту, що ще байдуже до форми, а форма зовнішня йому: зміст - щось інше, ніж форма. Тому важливо під змістом соціального життя розглядати не сам по собі субстрат соціального, а його внутрішній стан, сукупність процесів, що характеризують взаємодію утворюючих другу природу елементів між собою і з космічним середовищем і обумовлюють їхнє

існування, розвиток і зміну; у цьому смислі сам зміст соціального виступає як тотальність.

Загальновідомо, що специфічний зміст, укладений в ідеї "соціальний організм" розвертається перед нами як соціальний світ. Але точніше всіх, мабуть, виразився І.Кант, що назвав його ноогонічним світом, тобто світом, зробленим розумом людини. Останній представлений як інтелігібельна матерія, тобто специфічна реальність, що сприймається людиною за допомогою духовних почуттів.

Вищезгаданий специфічний зміст, постійно відтворений людиною в планетарному масштабі, вимагає особливих умов для ефективного функціонування і розвитку. І тут виявляється надзвичайно важливим правильно зрозуміти місце і роль форми для існування другої природи. Організмена форма необхідна соціальному життю, оскільки розвинене до визначеного ступеня зрілості розумна жива речовина вимагає її для того, щоб, з одного боку, зберігати і примножити основні атрибутивні якості інтелігібельної матерії, а з іншого боку - досягати необхідну і достатню потенцію реалізовувати свою специфічну генеральну (стадійну) функцію - породжувати космічну форму життя (Зверхжиття) на Землі.

Соціальний організм як об'єктивна реальність

Аналіз соціального організму як специфічної реальності варто починати з встановлення його природи. Це в теорії пізнання загальноприйняте правило. На великий жаль, у філософсько-соціологічній літературі немає сьогодні сталої точки зору на природу ноогонічного світу. Її пов'язують зі способом життєдіяльності людей, діяльністю людини, суспільними відносинами, суспільною й індивідуальною свідомістю, ноосферою, божественною субстанцією і т.д. Але жодна з цих позицій не може нас влаштувати з тією простою причиною, що немає вказівки на специфіку, тобто ми не можемо її відрізнити від інших. Тут треба знайти вихід із семантичного тупика. При цьому треба пам'ятати про те, що теоретичне обґрунтування квантово-хвильової природи соціального життя інтегрувало б її з біологічним життям (Преджиттям) і космічним життям (Зверхжиттям).

В обґрунтуванні її генезису одне, безумовно, ясно - вихід на обґрунтування специфіки природи соціального явища треба шукати з боку його джерела, тобто з боку атрибутивних властивостей живого людського організму. І тут особливу увагу привертає опосередкована функція біологічного організму, оскільки останній функціонує як орган опосередкування психофізичного і психологічного компонентів структури

людини, а ширше - матеріального і духовного світів. При цьому з психології добре відомо, що психофізичний компонент зв'язаний з почуттями людини, а психологічний - зі змістами. Перший базується на структурній інформації, а другий - на фенотипічній.

У зв'язку з цим представляється дуже важливою і перспективною справою пояснення сутності та функцій у розумній живій речовині інформації, що у польовій формі життя грає провідну системоутворюючу роль. Інформаційні потоки, обумовлені взаємодією організму з навколишнім середовищем, складаються з прийняття, засвоєння їжі (структурної інформації), з одного боку, і сприйняття різної оперативної (соціальної, науково-технічний, видовищної, музичної і т.п.) інформації органами почуттів - з іншої.

Особливе зусилля потрібно від дослідників для концептуального пояснення механізмів засвоєння розумною живою речовиною "зовнішнього" чи космічного матеріалу і створення з нього індивідуальних віртуальних соціальних світів. Так, наприклад, засвоєння потоку протонів відбувається у формі порушення в людському організмі, того ж самого змісту, що є присутнім в об'єктивній формі універсуму, тобто у Всесвіті. "Та обставина, що замість впливу зовнішніх причин ми знайшли для організму визначення порушення зовнішніми потенціями, - писав Г.Гегель - складає важливий крок на шляху до істинного представлення організму" [9, 504].

У фізичному плані взаємодія виглядає як хвилювання внутрішнього силового поля окремої людини і коливання зовнішнього енергоінформаційного поля соціальної спільності - групи, колективу, етносу, народу, нарешті, людства. Пасіонарність, за Л.Гумільовим, саме і підводить нас впритул до наукового розуміння механізму даного процесу.

При додатку фундаментальних принципів буття до соціального організму з метою з'ясування його основних атрибутивних властивостей і закономірностей існування в бутті важливо виходити з того, що нормальний стан універсума є постійне відтворення вихідної субстанції або безперервний рух становлення. Це означає, що соціальний організм варто розглядати як нескінченну діяльність або як суб'єкт. Але оскільки соціальний організм має стійкість, то його треба розглядати і як об'єкт, а отже, можна говорити про його морфологічну будову.

Вихідним моментом у дослідженні морфології соціального організму є визначення матеріалу (так званої морфи), з якого виготовлене соціальне тіло. Тому найважливішим завданням майбутніх досліджень як раз і є те, щоб пояснити, що це за продукт, що виробляється людським духом і

репрезентує всередині нас об'єктивний соціальний світ. Вироблення цього внутрішньоособистісного продукту, а на нашу думку це може бути тільки ЗНАННЯ, є спосіб існування соціальної реальності всередині нас.

Саме знання, а тим більше наукове знання, є справді об'єктивна реальність, що, як деякий осад, виробляється самим людський духом, виділяється їм і нерозривно з ним пов'язана. З відкриттям даної елементарної частки є можливість перейти до освоєння морфології соціального організму, представивши його як надорганічне (полеве) тіло, що у звичайних для нас координатах "простір-час" зайняло те, що нині ховається під поняттям "ноосфера".

Вивчаючи соціальне життя, що протікає в організменій формі, ми маємо справу з полем, що постійно змінюється, що є, на відміну від сенсибельної, інтелігібельною матерією. Соціальна реальність, що з'явилася таким чином, є утворення, що підтримувало саме себе за рахунок безперестанного руху. А це значить, що суб'єктивна інтелектуальна сила і колективно породжена об'єктивна інтелектуальна сила, виникнувши, починають взаємодіяти між собою. Це обумовлено тим, що вони являють собою дві різні форми того самого матеріалу. А раз так, то вони неминуче вступатимуть у взаємодію між собою. Тому для того, щоб завершити вивчення даного процесу в бутті, треба показати як ці сили взаємодіють між собою тепер, уже як органічне ціле, що, власне кажучи, тільки і варто називати соціальним організмом.

Природно, що в структурі цілісної системи необхідно виділити специфічні утворення – видові і найпростіші соціальні мікроформи, що є продуктом органоценоза в соціальному організмі. До видових соціальних організмів варто віднести те, що нині ми маємо на увазі під сферою суспільства: економічної, соціальної у вузькому смислі слова, політичної і культурно-історичної. До найпростіших соціальних мікроорганізмів відносяться ділові мікроформи, що виробляють товари і послуги і тканинні мікроформи, що обслуговують перших, одночасно включаючи їх у видові соціальні організмі.

Особливий інтерес являє собою вивчення функціонального аспекту соціального організму. Складність тут викликає уявлення його складових частин як органічну сукупність функціональних органів. І тут виявляється важливим вказівка О.О.Ухтомського, який писав, що органом може бути будь-яке тимчасове сполучення сил, здатне здійснити певне досягнення. При цьому, вводячи поняття рухливого органу, він попереджав проти звичок зв'язування цього поняття з уявленням про морфологічно сформоване, статично постійне утворення.

Елементи структури особистості і суспільства в такому випадку можна розглядати як семантичні одиниці, з яких легко вже збираються функціональні органи. Ці функціональні органи діють, за О.М.Леонтьєвим, "так само, як і звичайні морфологічні постійні органи; однак вони відрізняються від останніх тим, що являють собою новоутворення, які виникають у процесі індивідуального (онтогенетичного) розвитку" [13, 412].

На етапі функціонування соціального організму відбувається істотне збільшення, тому що функціональні органи породжують якісно нове функціональне утворення – систему саморегуляції. Конструктивно така система складається з гомеостата – онтологічного органа, що володіє двома контурами зворотного зв'язку для здійснення функції саморегуляції другої природи.

Власне кажучи, ми можемо почати вирішувати проблему оптимізації розвитку планетарного людства тільки тоді, коли досягнемо розуміння сутності, змісту і специфіки функціонування гомеостата соціального життя – цього похідного функціонального органу від первинних функціональних структур соціального організму.

Подальше поглиблення онтологічного аналізу соціального життя напевно буде йти шляхом послідовного розгляду проблем функціонування і розвитку соціального організму в онтогенезі і сімейства соціальних організмів у філогенезі.

Пошук філософсько-методологічних засобів рішення оптимізації суспільного життя

З усього вищевикладеного випливає висновок про те, що для усунення негативних наслідків сучасної кризи треба запропонувати надійну теорію ноосоціогенеза, чи краще, ноокосмогенеза. Її неможливо розробити без відновлення коштів дослідження проблем соціального життя. Це означає, що на практиці в області методології науки має бути застосованим наступний алгоритм: спочатку підвести якісно іншу світоглядну основу під розглянуту проблему, потім сформулювати нове ідеологічне кредо, після чого упорядкувати інструментарій досліджень.

Починати тут треба з оновлення світоглядної основи. Нині широко розповсюджена природньо-наукова картина світу, побудована на принципах класичної механіки, вже вичерпала свій евристичний потенціал. Для просування вперед необхідно обґрунтувати новий погляд на походження та функціонування Всесвіту. У зв'язку з цим філософії

потрібно уважно придивитися до спроб природних наук обґрунтувати єдність Всесвіту на основі гіпотези про її квантово-вакуумне походження.

Природно, що нова світоглядна основа прямо відсилає нас на пошук нової ідеологічної настанови в організації дослідницького матеріалу. Тут, як видно, дослідників не може влаштувати суб'єктивна діалектика, яку майстерно розробив й залишив нам Гегель, з тієї простої причини, що вона буде ефективна тільки для вивчення закономірностей прояву духовного компоненту основної субстанції. З цієї ж причини нас не може влаштувати й об'єктивна діалектика, яку залишили нам К.Маркс, Ф.Енгельс та В.І.Ленін, яка розкриє нам, з сформульованої вище гіпотези, закономірності прояву матеріального компоненту основи Всесвіту. Криза соціалізму це наглядно показала. Вихід тут треба шукати як завжди в інтеграції протилежностей.

Тому, намагаючись філософськими методами проникнути у глибини XXI століття, ми повинні зробити прорив до нового типу ідеологій. Для цього потрібно зробити, як мінімум, два принципових кроки. По-перше, потрібно відмовитись від монізму в ідеології, оскільки матеріальний та духовний інгредієнти субстанційної основи Всесвіту настільки інтегровані до органічної єдності, що пояснення любої форми планетарного життя з позиції матеріалізму або ідеалізму принципово неможливе. По-друге, потрібно перейти від ідеології руйнування до ідеології утворення. Й тут важливий сам поворот у мисленні філософів та вчених, що визначають характер й організацію духовного виробництва в епоху інформаційної фази розвитку планетарного людства.

З цієї точки зору ідеологію, перспективну для майбутніх досліджень проблему багатокритеріальної оптимізації соціального життя, можна визначити як спеціально конструюючий елемент, що організує діяльність дослідників в процесі засвоєння ними духовної спадщини минулого через призму ідеї соціального організму.

Одночасно необхідно істотно збагатити комплекс засобів філософського й наукового пошуку більш універсальним методологічним інструментом. Це потрібно для того, щоб використовуючи різнорідну теоретичну спадщину, можна було б цілеспрямовано й раціонально виконувати перетворення накопиченої людством сукупності філософських ідей.

Застосування категорії "організм" до енергоінформаційної (полевої) форми життя означає, що соціальним філософам, а отже, й усім суспільствознавцям не варто боятися включати в арсенал методологічних засобів терміни, що зміцнилися останнім часом в арсеналі природних

наук. В першу чергу це стосується таких високопродуктивних інструментальних засобів дослідження як синергетика, трансперсональність, спонтанність, хаос, віртуальність, самоорганізація, саморегуляція, ентропія, органоценоз, гомеостат, гомеорез, онтогенез, філогенез та багато інших.

Отже, для вирішення самої складної проблеми сучасності – оптимізації соціального життя планетарного людства у нас сьогодні є явно малий заділ, оскільки саме соціальне життя як польова форма існування розумної живої речовини ще не отримала достатньо філософського й наукового обґрунтування. Тому проблема оптимізації соціального життя дійсно є явно унікальним й архіскладним об'єктом сучасної теорії пізнання.

Й, якщо не прогнозувати якісного стрибка в удосконалюванні методології досліджень, то освоєння вищеназваної проблеми може навіть вийти далеко за межі XXI століття. Але як би там не було, планетарне людство повинно освоїти свою генеральну функцію у саморозгортуванні Всесвіту. Для цього йому необхідно узгодити своєю поведінку з потребами розвитку космічного середовища. Й, щоб створити необхідні для цього соціальні технології сучасної теорії пізнання необхідно пройти той шлях, який ми виклали вище. Й чим раніше ми почнемо рухатись у даному напрямку, тим більшого ми зможемо досягти.

Отже, перед нами дві протилежні тенденції у підході до організації дослідження соціального світу. Одна з яких полягає у конструюванні принципово нових алгоритмів та методик організації теоретичних дослідження, а інша – зорієнтована на центральну зверхпроблему, вирішення якої буде сприяти цілісному відтворенню безсуб'єктної форми існування зверхколективних структур та безособистністних форм соціальної суб'єктивності. При суворому дотриманні правил логіки та технології теоретичного аналізу обидва підходи дають позитивний результат. Професійний дослідник має ними володіти, точно так, як він володіє дедуктивним і індуктивним, раціональним і ірраціональним методами дослідження. Їх використання справа смаку дослідників, а скоріше складності проблеми, що досліджується.

Література

1. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / Пер. с нем. В.Сидельника и Н.Федоровой; Послесл. А.Филиппова. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384с.

2. Бек У. Что такое глобализация? / Пер. с нем. А.Григорьева и В.Сидельника; Общая редакция и послесл. А.Филиппова. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Перевод с английского. Изд. 2-ое, испр. и доп. – М.: Academia, 2004. CLXX, 788с.
4. Бех В.П. Генезис соціального організму країни. — Запоріжжя: Просвіта, 2000. — 286с.
5. Бех В.П. Философия социального мира: гносеологический анализ. — Запорожье: Тандем-У, 1999. — 284с.
6. Бех В.П. Человек и Вселенная. — Запорожье: Тандем-У, 1998. — 142с.
7. Быченков В.М. Институты: Сверхколлективные образования и безличностные формы социальной субъективности. – М.: Российская академия социальных наук, 1996. – 976с.
8. Валлерстайн И. "Конец знакомого мира: Социология XXI века /Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2003. – 368с.
9. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. – М.: Мысль, 1975. – Т. 2.
10. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структурации. – М.: Академический Проект, 2003. – 528с.
11. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. 1967.
12. Зиновьев А.А. На пути к сверхобществу. – М.: ЗАО Изд-во Центрополиграф, 2000. – 638с.
13. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. Изд. 3-е. – М., 1972.
14. Лях В. Постіндустріальне суспільство як нова парадигма соціального розвитку: проблеми і перспективи // Генеза: Філософія. Історія. Політологія. – 1994. – № 1. – С.61-79.
15. Мартинюк С. Генезис інформаційної цивілізації: Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – 192с.
16. Масуда Й. Комп'ютопія / Перекл. З англ. В.Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 36-50.
17. Назарян А.П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории: Синергетика, психология и футурология. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 239с.
18. Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 1998.
19. Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. – 430с.
20. Суспільство на порозі XXI століття: філософське осмислення плинного світу. – К.: Укр. Центр духовної культури, 1999. – 272с.
21. Тоффлер Е. Третя Хвиля /З англ. пер. А.Євса. – К.: Вид. дім "Всесвіт", 2000. – 480с.
22. Франчук В.И. Основы современной теории обществ/ Ин-т организационных систем. – М., 2001. – 175с.
23. Яковец Ю.В. Циклы. Кризисы. Прогнозы. – М.: Наука, 1999. – 448с. та ін.

Бех В., Бех Ю. Противоречия в методологии исследования перспектив развития Украины в начале XXI столетия

В статье анализируются противоречия в методологии исследования перспектив развития Украины. Социальный организм рассматривается как философская идея и объективная реальность, а также осуществляется поиск философско-методологических способов оптимизации общественной жизни.

***Ключевые слова:** социальный организм, знания, оптимизация общественной жизни.*

Beh V., Beh Y. Research methodology contradictions in the perspective of development of Ukraine at earlier XXI century

Contradictions in research methodology in the perspective of Ukrainian development are analyzed in the article. Social organism is considered as philosophical idea and objective reality. The search of philosophical-methodological methods for optimization social life is realized in the article as well.

***Keywords:** social organism, knowledge, optimization of social life.*

УДК: 316. 334. 3 (477)

Едуард Гугнін
к.соц.н., доцент кафедри соціології
Запорізького національного університету
Оксана Шевелєва
студентка факультету соціології та управління
Запорізького національного університету

ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО ВІДЧУЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В статті розкривається сутність та зміст політичного відчуження як специфічного феномену сучасного політичного простору України. Автор виокремлює основні причини політичного відчуження як з боку влади, так і суспільства, а також визначає основні шляхи подолання політичного відчуження. Результати статті можуть бути застосовані фахівцями к галузі соціології політики політичного маркетингу.

***Ключові слова:** політичне відчуження, політичний простір, абсентеїзм, депривація, політична маргінальність.*

Відчуження у різних його формах та проявах завжди супроводжувало розвиток суспільства. Почуття внутрішнього неприйняття чогось, відчуття безсилля, незадоволеності та безнадійності – все це так чи інакше стосується феномену відчуження. Це явище дуже важко визначити на емоційному рівні, але наслідки його суттєві та мають чітко окреслений характер. За зовнішнім благополуччям та спокоєм можуть приховуватися проблеми, які в певний час можуть стати поштовхом та каталізатором руйнівних процесів, як в суспільстві та окремих соціальних спільнотах в цілому, так і у внутрішньому світі окремої людини зокрема.

Проблема відчуження присутня на кожному етапі розвитку суспільства. Складність розгляду та вирішення цієї проблеми прямопропорційна розвитку суспільства, тобто суспільство постійно